Eiropas Komisija

Izglītības un apmācības pārskats (2019)

Latvija

Izglītība un apmācība

Kā sazināties ar ES

***Europe Direct* ir dienests, kas atbild uz jūsu jautājumiem par Eiropas Savienību.**

Ar šo dienestu varat sazināties šādi:

• pa bezmaksas tālruni: 00 800 6 7 8 9 10 11 (daži operatori par šiem zvaniem var iekasēt maksu);

• pa šādu parasto tālruņa numuru: +32 22999696;

• pa e-pastu, izmantojot šo tīmekļa lapu: https://europa.eu/european-union/contact_lv

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2019. gads

© Eiropas Savienība, 2019. gads
Atļauts izmantot citur, norādot avotu. Eiropas Komisijas dokumentu atkalizmantošanas politika ir noteikta ar Lēmumu 2011/833/ES (OV L 330, 14.12.2011., 39. lpp.).
Lai varētu izmantot vai reproducēt fotoattēlus vai citus materiālus, uz ko ES nav autortiesību, atļauja jāprasa tieši autortiesību īpašniekam.

PRINT	ISBN 978-92-76-09431-9	ISSN 2466-9989	doi: 10.2766/718	NC-AN-19-019-LV-C
PDF	ISBN 978-92-76-09432-6	ISSN 2466-9997	doi: 10.2766/402370	NC-AN-19-019-LV-N

Cover image: composition with images © istock.com

2019. gada Izglītības un apmācības pārskats

LATVIJA

Izglītības un apmācības 2019. gada pārskata 2. sējumā ir 28 atsevišķi valstu ziņojumi. Tajā izmantoti jaunākie kvantitatīvie un kvalitatīvie dati, kas ļauj gūt priekšstatu par galvenajiem jau īstenotajiem un iesāktajiem politikas pasākumiem katrā ES dalībvalstī un novērtēt tos. Tādējādi šis pārskats papildina citus informācijas avotus, kuros aprakstītas valstu izglītības un apmācības sistēmas.

1. nodaļā sniegts statistikas pārskats par galvenajiem izglītības un apmācības rādītājiem. 2. nodaļā īsumā norādītas valsts izglītības un apmācības sistēmas stiprās puses un izaicinājumi. 3. nodaļā uzmanība galvenokārt veltīta skolotājiem un skolotāja profesijas izaicinājumiem. 4. nodaļa veltīta ieguldījumiem izglītība un apmācībā. 5. nodaļā runa ir par politikas nostādnēm, ar kurām modernizēt agrīno pirmsskolas un skolu izglītību. 6. nodaļā aplūkoti augstākās izglītības modernizācijas pasākumi. Visbeidzot, 7. nodaļā ir runa par profesionālo izglītību un apmācību, bet 8. nodaļā — par pieaugušo izglītību.

Teksts pabeigts 2019. gada 26. augustā.
Papildu kontekstuālie dati atrodami tiešsaistē (ec.europa.eu/education/monitor).

1. Galvenie rādītāji

		Latvija		ES vidējais rādītājs	
		2009	2018	2009	2018
"*ET* 2020" mērķrādītāji					
Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pametušie (18–24 g. v.)		14,3%	8,3%	14,2%	10,6%
Dalība augstākajā izglītībā (30–34 g. v.)		30,5%	42,7%	32,3%	40,7%
Bērnu agrīnā izglītība un aprūpe (no 4 g. līdz obligātās izglītības sākšanas vecumam)		91,7%	96,3% [17]	90,8%	95,4% [17,d]
Piecpadsmitgadīgo īpatsvars, kuriem ir nepietiekami izglītības rezultāti:	Lasīšana	17,6%	17,7% [15]	19,5% [EU27]	19,7% [15]
	Matemātika	22,6%	21,4% [15]	22,3% [EU27]	22,2% [15]
	Dabaszinātnes	14,7%	17,2% [15]	17,7% [EU27]	20,6% [15]
Neseno absolventu nodarbinātības īpatsvars (20–34 g. v. cilvēki, kuri pametuši izglītību gadu līdz trīs gadus pirms atsauces gada)	*ISCED 3–8* (kopā)	69,7%	84,1%	78,3%	81,6%
Pieaugušo dalība izglītībā (25–64 g. v.)	*ISCED 0–8* (kopā)	5,6%	6,7%	9,5%	11,1%
Mācību mobilitāte	Absolventi, kas grādu ieguvuši, izmantojot mobilitāti (*ISCED* 5–8)	:	8,5% [17]	:	3,6% [17]
	Absolventi, kas kredītpunktus ieguvuši, izmantojot mobilitāti (*ISCED* 5–8)	:	7,2% [17]	:	8,0% [17]
Citi konteksta rādītāji					
Ieguldījums izglītībā	Publiskie izdevumi par izglītību procentos no IKP	6,7%	5,8% [17]	5,2%	4,6% [17]
	Izdevumi uz vienu izglītības ieguvēju valsts un privātās iestādēs, EUR, *PPS* — ISCED 0	€4 706 [12]	€4 055 [16]	:	€6 111 [15,d]
	ISCED 1	€5 352 [12]	€4 693 [16]	€5 812 [12,d]	€6 248 [15,d]
	ISCED 2	€5 393 [12]	€4 730 [16]	€6 937 [12,d]	€7 243 [15,d]
	ISCED 3-4	€5 684 [12]	€5 135 [16]	:	€7 730 [14,d]
	ISCED 5-8	€8 072 [12,d]	€5 408 [16]	€10 549 [12,d]	€11 413 [15,d]
Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pametušie (18–24 g. v.)	Dzimuši Latvijā	14,3%	8,4%	13,1%	9,5%
	Dzimuši ārvalstīs	: [u]	: [u]	26,1%	20,2%
Dalība augstākajā izglītībā (30–34 g. v.)	Dzimuši Latvijā	30,9%	42,4%	33,1%	41,3%
	Dzimuši ārvalstīs	: [u]	50,7%	27,7%	37,8%
Neseno absolventu nodarbinātības īpatsvars (20–34 g. v. cilvēki, kuri pametuši izglītību vienu līdz trīs gadus pirms atsauces gada)	*ISCED 3-4*	57,7%	75,0%	72,5%	76,8%
	ISCED 5–8	80,4%	91,3%	83,8%	85,5%

Avoti: *Eurostat*; ESAO (*PISA* (Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma)); Mācību mobilitātes rādītājus aprēķina Eiropas Komisijas Kopīgais pētniecības centrs (*JRC*), izmantojot *UOE* datus. Plašāka informācija sniegta 10. nodaļā un 1. sējumā (ec.europa.eu/education/monitor). Piezīmes: ES 2009. gada *PISA* vidējos rādītājos nav iekļauta Kipra; d = definīcija atšķiras, u = zems uzticamības līmenis, 15 = 2015, 17 = 2017.

1. attēls. Situācija salīdzinājumā ar labāko un vājāko rezultātu guvējiem

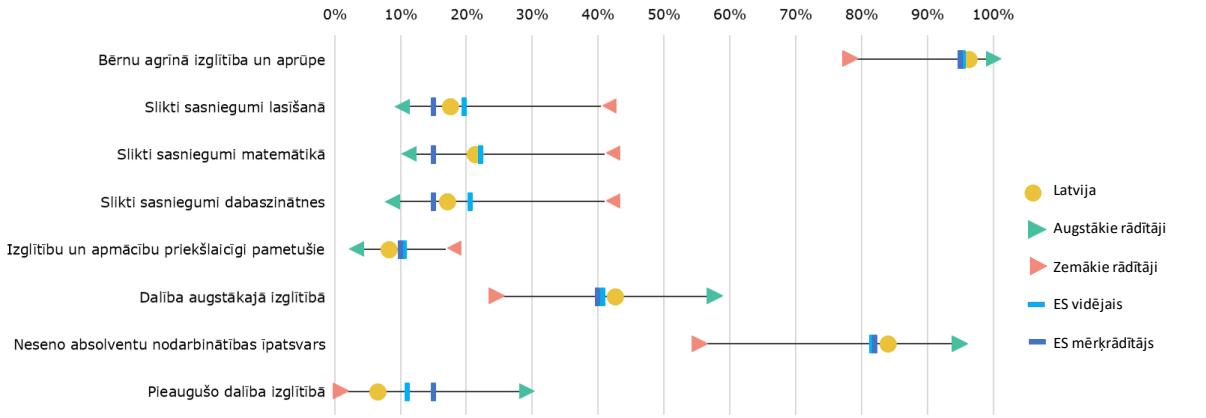

Avots: Eiropas Komisijas Izglītības, jaunatnes, sporta un kultūras ģenerāldirektorāta (EAC ĢD) aprēķini, pamatojoties uz *Eurostat* (*LFS* 2018, *UOE* 2017) un ESAO (*PISA* 2015) datiem.

2. Svarīgākie fakti

- Latvija jau ir sasniegusi un pārsniegusi mērķus izglītības jomā, kas izvirzīti stratēģijā "Eiropa 2020".
- Latvijai būtu jāpanāk mācīšanās rezultātu uzlabošanās, izvēršot jauno uz kompetencēm balstīto mācību programmu, nodrošinot labāku individuālu pieeju riska grupu skolēniem un atbalstu tādu skolēnu iekļaušanai izglītībā, kuriem ir īpašas vajadzības izglītības jomā.
- Profesionālās izglītības un apmācības (PIA) programmās uzņemto personu skaits palielinās un palielinās arī PIA absolventu nodarbinātības līmenis, lai gan abi minētie rādītāji joprojām ir zemāki par ES vidējiem rādītājiem.
- Augstākās izglītības jomā būtu vēlama pakāpeniska ieguldījumu palielināšana un pārmaiņas kvalitātes nodrošināšanā, taču šī joma joprojām ir sadrumstalota, un tās konkurētspēja starptautiskā līmenī ir zema.

3. Uzmanības centrā — skolotāji

Latvijā lielākā daļa mācībspēku ir cilvēki gados un galvenokārt sievietes. 2017. gadā 87 % pamatskolas un vidusskolas skolotāju bija sievietes — tas ir augstākais īpatsvars ES, kur vidējais rādītājs ir 72 %. Jo augstāks izglītības posms, jo mazāks sieviešu skolotāju īpatsvars — šī tendence ir kopīga visām ESAO valstīm: 2016. gadā šis rādītājs bija robežās no gandrīz 100 % pirmsskolas izglītības posmā līdz 80 % vidējās izglītības posmā, savukārt terciārās izglītības jomā tas tikai nedaudz pārsniedza 55 % (2. attēls). Arī ievērojama daļa skolu vadītāju ir sievietes: 77 % pamatskolu direktoru ir sievietes — tas ir augstākais rādītājs visās ESAO valstīs (ESAO vidējais rādītājs: 45 %). Latvijas skolotāji ir arī vieni no vecākajiem ES. 2017. gadā gandrīz puse (47 %) no visiem skolotājiem bija 50 gadus veci vai vecāki un tikai 16 % skolotāju bija jaunāki par 40 gadiem[1].

[1] Avots: *Eurostat*, *UOE*, 2017. g. Tiešsaistes datu kods: educ_uoe_perp01.

2. attēls. Pamatskolas līdz vidusskolas posmā strādājošo skolotāju sadalījums pēc dzimuma, 2017. gads

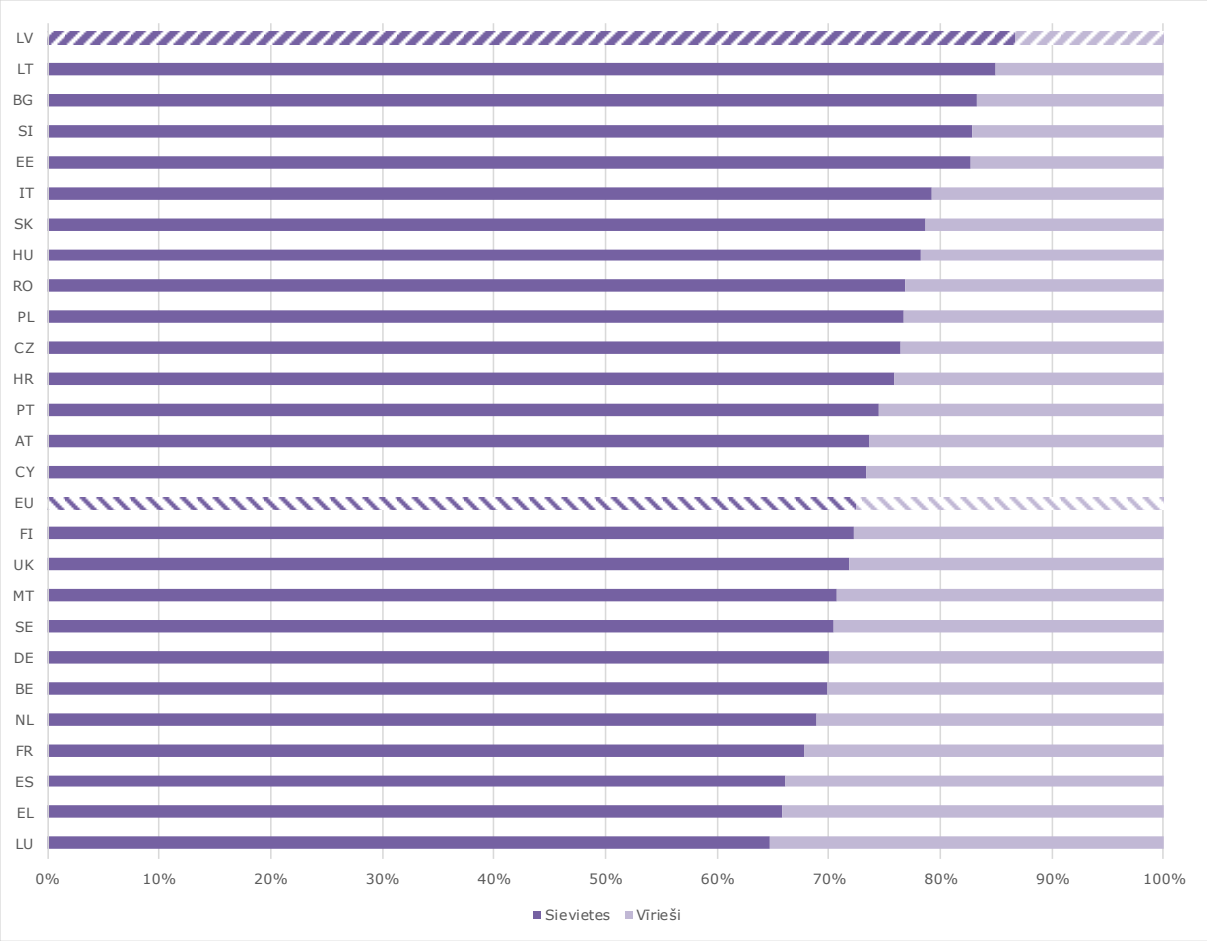

Avots: *Eurostat*, *UOE*. Tiešsaistes datu kods: educ_uoe_perp01

Jaunu mācībspēku piesaistīšana ir liels izaicinājums, jo jaunie absolventi nevēlas strādāt šajā profesijā, un skolotāju trūkums kļūst acīmredzams, jo īpaši dabaszinātnēs un matemātikā. 2015. gadā mazāk nekā 1 % no 15 gadus veciem jauniešiem vēlējās strādāt par skolotāju (tikai 0,2 % no zēniem) (Eiropas Komisija, 2018. gads). Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas datiem katru gadu no aptuveni 1000 pedagoģijas studiju beidzējiem par skolotājiem sāk strādāt tikai apmēram 350–400 cilvēki. Lai sekmētu izglītības programmu kvalitāti un atbilstību, ministrija ir atjauninājusi noteikumus par augstākās izglītības iestāžu finansēšanu, lai nodrošinātu, ka finansējums tiek saņemts, pamatojoties uz rezultātiem un atkarībā no tā, cik liels skaits studiju beidzēju sāk strādāt skolotāja profesijā. Aizvien biežāk tiek ziņots par skolotāju trūkumu. Neatkarīgās izglītības biedrības 2018. gada septembrī veiktā aptaujā, kurā piedalījās 200 skolu vadītāji, tika konstatēts, ka 65 % skolu trūkst skolotāju[2]. Valdība 2018. gadā nolēma uz laiku atvieglot prasības attiecībā uz dabaszinātņu mācīšanu, ļaujot *STEM* studiju programmu studentiem vienu gadu strādāt pamatskolas un vidusskolas posmā skolotāja mentora vadībā (sk. 1. izcēlumu).

Skolu vadītāji ir atbildīgi par mācībspēku un pārējo darbinieku pieņemšanu darbā. Skolotājus pieņem darbā, pamatojoties uz viņu kvalifikāciju un pieredzi. 2015. gada *PISA* Latvijas skolu vadītāji norādīja, ka viņu rīcības brīvība, pieņemot darbā skolotājus, ir daudz lielāka (96,8 %) nekā vidēji ESAO valstīs (70,3 %). Par skolu vadītāju pieņemšanu darbā un atlaišanu no darba atbild pašvaldības, jo tās finansē lielāko daļu skolu; pašvaldības finansē 662 skolas salīdzinājumā ar 59 skolām, ko finansē privātpersonas, valdība vai citas organizācijas.

[2] Izglītība un kultūra (2018. gads), Aptauja: 65 % skolu trūkst pedagogu. https://www.izglitiba-kultura.lv/zinas/aptauja-65-skolu-trukst-pedagogu

Zemās likumā noteiktās algas un ilgās darba stundas padara skolotāja profesiju nepievilcīgu; veiktās reformas vēl nav sniegušas vēlamos uzlabojumus. Saskaņā ar 2018. gada Starptautisko mācīšanas un mācīšanās apsekojumu (*TALIS*)[3] to Latvijas skolotāju īpatsvars, kuri uzskata, ka skolotāja profesija ir sabiedrībā cienīta profesija, ir lielāks nekā vidēji ES (23,3 % salīdzinājumā ar 17,7 %). Taču, ja izvēli kļūt par skolotāju varētu izdarīt vēlreiz, to izvēlētos tikai 65,4 % skolotāju (salīdzinājumā ar 77,6 % visā ES). Ienākumu stabilitāte un pastāvīga darbvieta šķiet esam spēcīgi faktori, kas ietekmē skolotāja profesijas izvēli[4]. Skolotāji Latvijā tiek sagatavoti terciārās izglītības līmenī un var strādāt šajā profesijā, pabeidzot skolotāju sākotnējās izglītības programmu vai arī apvienojot akadēmisko izglītību un apmācību darbvietā, kas ietver vismaz 72 stundas ilgu kursu pedagoģijā. Oficiāli skolotāju algu un citu terciārās izglītības programmu beidzēju algu savstarpēja attiecība ir samērā augsta (ESAO), taču visai lielais ēnu ekonomikas apjoms nozīmē, ka faktiskā attiecība, iespējams, ir daudz zemāka[5].

Valdība 2016. gadā ieviesa jaunu skolotāju atalgojuma sistēmu, lai tiešā veidā sekmētu atalgojuma pārredzamību un nodrošinātu izdevumu efektivitāti. No 2016. gada 1. septembra minimālā mēnešalga palielinājās par aptuveni 17,6 % no 405 EUR (par 21 stundas likmi) līdz 680 EUR (par 30 stundu likmi). 2018. gada janvārī tika apstiprināta skolotāju algu pakāpeniska palielināšana laikposmā no 2018. līdz 2022. gadam. 2018. gada 1. septembrī skolotāju mēneša pamatalga palielinājās no 680 EUR līdz 710 EUR un 2019. gada 1. septembrī tā palielināsies līdz 750 EUR, kas joprojām ir mazāk nekā puse no vidējās algas ES (Eiropas Komisija/*EACEA*/*Eurydice*, 2018. gads).

Pamatalgas apmērs ir noteikts likumā, savukārt lielās algas nav iepriekš noteiktas, taču tās nedrīkst pārsniegt pamatalgas likmi par vairāk nekā 50 %. Skolu vadītāji var brīvi lemt par lielāko daļu piemaksu un algas pielikumu, piemēram, par prēmijām par sasniegtajiem rezultātiem un samaksu par virsstundām un ārpusklases nodarbībām, kas var būt līdz pat 50 % apmērā no skolotāja pamatalgas. Tādēļ pamatskolas skolotāji vidēji strādā par 46 % vairāk nekā likumā noteiktās 30 stundas nedēļā — šis ir visaugstākais rādītājs to ESAO valstu vidū, par kurām ir pieejami dati[6]. Darba apstākļi ir ļoti atšķirīgi atkarībā no skolas atrašanās vietas un lieluma. Skolas lielumam ir nozīme — valsts finansējums pašvaldības skolām ir atkarīgs no skolēnu skaita, un lielākas skolas parasti piesaista labākus skolotājus. Turklāt noteikumos nav pietiekami skaidri norādīts, kuri skolotāju pienākumi ir iekļaujami pamatalgā un kuri ir uzskatāmi par papildu darbu, par ko, iespējams, jāmaksā piemaksas, ko nosaka skolas vadītājs (Valsts kontrole, 2018. gads). Valsts kontrole nesen uzsvēra, ka pedagogu darba samaksas noteikumiem jākļūst pārredzamākiem un vienkāršākiem[7].

Profesionālās kvalifikācijas paaugstināšana ir obligāta visu izglītības posmu skolotājiem, un tajā ir jāiesaistās, lai skolotāju varētu iekļaut uz rezultātiem balstītas papildu samaksas sistēmā. Skolotājiem reizi trijos gados ir jāapmeklē 36 stundas ilgi profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas kursi. Tiek izmantoti daudzi profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas veidi un formāti, un to efektivitāte nav tikusi salīdzināta. Eiropas Sociālā fonda projektā, kurā tiek atbalstīta uz kompetencēm balstītas mācību programmas izstrāde un ieviešana (*Skola 2030*), ir ietverts arī būtisks profesionālās kvalifikācijas *CPD* komponents, palīdzot skolotājiem apgūt moderno rīku un pieeju, tostarp digitālo tehnoloģiju, izmantošanu.

1. izcēlums. Skolotāju trūkuma problēmas risināšana

Valdība 2018. gada septembrī pieņēma noteikumus par pedagogu izglītības un kvalifikācijas prasībām un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību[8]. Noteikumos cita starpā

---

[3] 2018. gadā *TALIS* apsekojumā piedalījās 23 dalībvalstis: Austrija, Beļģija (FR), Beļģija (NL), Bulgārija, Horvātija, Kipra, Čehija, Dānija, Anglija (Apvienotā Karaliste), Igaunija, Somija, Francija, Ungārija, Itālija, Latvija, Lietuva, Malta, Nīderlande, Portugāle, Rumānija, Slovākija, Slovēnija, Spānija, Zviedrija. 2018. gada *TALIS* piedalījās pamatskolu skolotāji un skolu vadītāji, kas strādā valsts un privātajās vispārizglītojošajās skolās.

[4] Ienākumu stabilitāti un pastāvīgu darbvietu par ļoti nozīmīgu faktoru atzina attiecīgi 90 % un 93 % no *TALIS* respondentiem (ES vidējais rādītājs: 66 % un 65,5 %).

[5] Saskaņā ar Stokholmas Ekonomikas augstskolas Rīgā ēnu ekonomikas indeksu ēnu ekonomikas apjoms 2018. gadā bija 24,2 % no IKP, un 43,5 % no tā veidoja aplokšņu algas.

[6] Sk. *Education at a Glance 2018 OECD Indicators* (Izglītības sistēmas apskats, 2018. gads, ESAO rādītāji) http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=LVA&treshold=10&topic=EO.

[7] http://www.lrvk.gov.lv/en/the-teacher-remuneration-system-should-be-simpler-and-easier-to-understand/

[8] Ministru kabinets (2018. gads), Noteikumi Nr. 569, *Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību*

tiek risināta dabaszinātņu un matemātikas skolotāju trūkuma problēma, ieviešot jaunu kārtību, kādā *STEM* studiju programmu beidzēji, kuriem nav skolotāja kvalifikācijas, var strādāt šajā profesijā. Saskaņā ar jaunajiem noteikumiem persona, kas ieguvusi grādu attiecīgajā priekšmetā, vienu gadu var strādāt skolā kvalificēta skolotāja mentora vadībā. Personām, kas vēlas turpināt darbu skolā ilgāk nekā noteikumos minēto vienu gadu, ir jāiegūst pilnvērtīga skolotāja kvalifikācija, pabeidzot skolotāju sākotnējās izglītības programmu.

Ar noteikumiem tiek arī atvieglotas kvalifikācijas prasības skolotājiem, kas strādā PIA sistēmā, ja vien darba slodze ir mazāka nekā 360 stundas gadā. Tādējādi tiek sekmēta nozares speciālistu iesaistīšanās profesionālās izglītības programmu īstenošanā.

4. Ieguldījumi izglītībā un apmācībā

Valdības izdevumi izglītībai ir samērā lieli visos izglītības posmos, taču izglītības līmenis joprojām ir nevienmērīgs. Latvijas vispārējās valdības izdevumi izglītībai 2017. gadā krietni pārsniedza ES vidējo rādītāju gan kā IKP daļa (5,8 % pret 4,6 %), gan kā kopējo publisko izdevumu daļa (15,2 % pret 10,2 %[9]). Lai kompensētu kraso finansējuma samazinājumu pēc 2008. gada finanšu krīzes, laikā no 2016. līdz 2017. gadam valsts izdevumi izglītībai pieauga par 10 % reālā izteiksmē — tas ir augstākais pieauguma rādītājs ES. Kompensācijas darbiniekiem veidoja 59,8 % no visiem valdības izdevumiem izglītībai — šis rādītājs ir zemāks par ES vidējo rādītāju, kas ir 62 %[10]. Izdevumi uz vienu izglītojamo, kas izteikti kā pirktspējas līmenis (PSL), ir salīdzinoši lieli attiecībā pret valsts IKP uz vienu iedzīvotāju un pēdējos gados ir pastāvīgi pieauguši, taču visos izglītības posmos joprojām ir zem ES vidējiem rādītājiem.

Latvijas iedzīvotāju skaits strauji samazinās — to veicina negatīvs dabiskais iedzīvotāju skaita pieaugums un samērā augsts emigrācijas līmenis. Tiek prognozēts, ka laikā no 2020. līdz 2030. gadam 3–18 gadus veco iedzīvotāju īpatsvars samazināsies par aptuveni 20 % salīdzinājumā ar tikai 2 % visā ES. Vidējais skolēnu skaits klasē Latvijas skolās jau tagad ir zemākais ESAO valstu vidū: 11 skolēni klasē sākumskolā un 15 skolēni — pamatizglītības otrajā posmā (salīdzinājumā ar ESAO valstu vidējiem rādītājiem, kas ir attiecīgi 21 un 23)[11]. Valdība vēlas panākt turpmāku izglītības sistēmas racionalizēšanu, lai ieguldījumus pārvirzītu no lielā skolu tīkla uzturēšanas uz mācīšanu un mācīšanos (sk. 5. sadaļu).

5. Agrīnās pirmsskolas izglītības un skolu izglītības modernizācija

Latvijā mācību priekšlaicīgas pārtraukšanas rādītājs ir samērā zems, taču lielas atšķirības ir vērojamas dzimumu starpā un starp pilsētām un lauku apvidiem. 2018. gadā izglītību un apmācību priekšlaicīgi pametušo personu īpatsvars vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem bija 8,3 %, kas ir krietni zem ES vidējā rādītāja — 10,6 %. Izglītības un apmācības priekšlaicīgas pārtraukšanas rādītājs vīriešu vidū 2018. gadā nedaudz samazinājās (11,4 % salīdzinājumā ar 12 % 2017. gadā), taču joprojām bija vairāk nekā divas reizes augstāks nekā sieviešu vidū, kur tas palika nemainīgs — 5 %. Turklāt divi no katriem trim otrgadniekiem pamatskolas posmā ir zēni salīdzinājumā ar ESAO valstu vidējo rādītāju — 60 %. Lauku apvidos izglītības un apmācības priekšlaicīgas pārtraukšanas rādītājs ir vairāk nekā divreiz augstāks nekā pilsētās (15 % salīdzinājumā ar 7 %) (Eiropas Komisija, 2019. gads). Jaunajiem pasākumiem, kurus plānots īstenot, lai uzlabotu individualizētu pieeju skolēniem, kuri pakļauti mācību priekšlaicīgas pārtraukšanas riskam, un lai atbalstītu skolēnu ar īpašām izglītības vajadzībām iekļaušanu[12], vajadzētu vēl vairāk samazināt izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītājus. Taču šo pasākumu izdošanās būs atkarīga no tā, vai tiks nodrošināti pietiekami ieguldījumi jaunā tiesiskā regulējuma īstenošanas atbalstam.

---

9 Avots: *Eurostat*, Vispārējās valdības izdevumu pa funkcijām (*COFOG*) datubāze.

10 Avots: EAC ĢD, pamatojoties uz *Eurostat* datiem un Valdības funkciju klasifikāciju (*COFOG*). Tiešsaistes datu kods: gov_10a-exp

11 *Education at a Glance 2018: OECD Indicators* (Izglītības sistēmas apskats, 2018. gads, ESAO rādītāji)

12 No 2020. gada septembra bērni un audzēkņi ar mācīšanās traucējumiem, valodas traucējumiem, fiziskās attīstības traucējumiem un ilgstošām slimībām jāizglīto parastajos apstākļos (Eiropas Komisija, 2018. gads).

Jaunā uz kompetencēm balstītā mācību programma ietver izglītības pamatnostādnes, kas īstenojamas, sākot no pirmsskolas izglītības posma un beidzot ar vidējās izglītības posmu. Pirmsskolas izglītības pamatnostādnes ietver tādus aspektus kā valodas, sociālās un pilsoniskās kompetences, kultūras izpratne un mākslinieciskā pašizpausme, dabaszinātnes, matemātika, tehnoloģijas, veselība un sports. Transversālās kompetences ietver tādus aspektus kā kritiskā domāšana un problēmu risināšana, pašmācība, radošums un uzņēmējdarbība, sadarbība un līdzdalība. Jaunajās pamatnostādnēs ir arī pastiprinātas prasības attiecībā uz latviešu valodas apguvi pirmsskolas posmā un uzsvērta ikviena bērna aktīva līdzdalība mācību procesā.

Bažas raisa kvalificētu darbinieku trūkums un pirmsskolas izglītības iestāžu zemā spēja īstenot būtiskas reformas. Pirmsskolas izglītībā un aprūpē ir iesaistīti gandrīz visi bērni vecumā no 4 gadiem līdz obligātajam sākumskolas izglītības sākšanas vecumam (Latvijā — 6 gadi) — 2017. gadā tie bija 96,3 %, kas ir nedaudz virs ES vidējā rādītāja, kas ir 95,4 %. Taču Latvijā nav izstrādāti pirmsskolas izglītības un aprūpes darbinieku profesijas valsts standarti. Pirmsskolas izglītības iestāžu skolotāji, kas strādā ar 1,5–4 gadus veciem bērniem, pelna gandrīz par 10 % mazāk nekā skolās strādājošie skolotāji (Eiropas Komisija/*EACEA*/*Eurydice*, 2018. gads[13]) un strādā ilgākas darba stundas. Par šo darbinieku atalgojumu atbild pašvaldības. Izglītības ministrija mudina pašvaldības pārskatīt resursu piešķiršanas principus, samazinot pamatskolu un vidusskolu skaitu un palielinot skolēnu skaitu klasē. Tas pašvaldībām ļaus palielināt skolotāju algas.

Pašreizējā situācija, kurā pastāv plašs skolu tīkls ar zemu skolēnu un skolotāju skaita attiecību un zemām skolotāju algām, kas ilgu laiku ir bijusi Latvijas izglītības sistēmas īpatnība, kļūst aizvien grūtāk uzturama. Skolēnu skaitam samazinoties, Latvijas lielā un neefektīvā skolu tīkla konsolidācija ir Izglītības ministrijas prioritāte, kas tiek saistīta arī ar skolotāju atalgojuma izmaiņām un izglītības satura reformu. Iepriekšējā valdība 2018. gadā pieņēma jaunus noteikumus, kuros izklāstīti vidusskolu kvalitātes kritēriji un noteikts minimālais skolēnu skaits klasē vispārējās vidējās izglītības iestādēs (Eiropas Komisija, 2018. gads). Pašvaldībām tika dots laiks līdz martam, kad tām bija jāiesniedz Izglītības ministrijai skolu tīkla optimizēšanas plāni, kuros ņemta vērā paredzētā teritoriālā reforma.

Izglītības ministrija strādā pie jaunas izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas, lai visos izglītības posmos ieviestu uz kompetencēm balstīto mācību programmu un citas reformas. Mērķis ir ar ES fondu atbalstu uzlabot un racionalizēt esošos izglītības kvalitātes novērtēšanas procesus (piemēram, akreditāciju) un izstrādāt jaunus izglītības kvalitātes novērtēšanas kritērijus[14]. Tiks uzlabota arī novērtēšanas metodika. Turklāt jaunā monitoringa sistēma ietvertu ne vien vispārējās vidējās izglītības kvalitātes rādītājus, kā tas ir pašlaik, bet arī profesionālās izglītības un apmācības kvalitātes rādītājus. Ministrija ir nolīgusi konsultantus, kas tās uzdevumā izstrādās kvalitātes monitoringa sistēmu un monitoringa instrumentus, un rezultāti ir gaidāmi laikā līdz 2020. gada jūnijam.

Notiek pāreja uz izglītību latviešu valodā. 2019./2020. mācību gadā pamatizglītības posmā sāksies pāreja no pieciem esošajiem mazākumtautību izglītības modeļiem[15] uz trim jauniem modeļiem. Tiks sākta arī pāreja uz jauno bilingvālās izglītības modeli 7.–9. klasē, kur vismaz 80 % mācību programmas, tostarp svešvalodas, tiks pasniegta latviešu valodā. Valsts eksāmeni 9. klasē notiks latviešu valodā.

6. Augstākās izglītības modernizācija

Jauniešu ar augstāko izglītību īpatsvars 2018. gadā samazinājās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, taču joprojām ir lielāks nekā vidēji ES. 2018. gadā terciārā kvalifikācija bija 42,7 % cilvēku vecumā no 30 līdz 34 gadiem salīdzinājumā ar 43,8 % 2017. gadā. Izteiktāks šis samazinājums bija vīriešu vidū (no 32 % uz 30,6 %), tādējādi vēl vairāk palielinot šajā jomā pastāvošo atšķirību dzimumu starpā (24,6 procentpunkti). 2017. gadā 21 % no visiem absolventiem bija *STEM* studiju programmu beidzēji, un šis rādītājs ir krietni zemāks nekā vidēji ES, kur tas ir 26 %, savukārt dabaszinātņu, matemātikas un statistikas studiju programmu

[13] Likumā noteiktā gada alga, kas izteikta kā PSL, ir 11 014 EUR pirmsskolas izglītības iestāžu skolotājiem un 12 080 EUR pamatskolas un vidusskolas skolotājiem.
[14] ESF projekts "Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana" (2018.–2021. gads).
[15] Mazākumtautību izglītības modeļos ir noteikts, kāda daļa mācību priekšmetu tiek mācīti latviešu valodā, kāda — bilingvāli un/vai mazākumtautības valodā.

beidzēju īpatsvars bija zemākais ES (3,1 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 7,6 % apmērā 2016. gadā). Kā pozitīvs aspekts jāatzīmē tas, ka augstskolu beidzēju (vecuma grupā no 20 līdz 34 gadiem) nodarbinātības rādītāji 2018. gadā strauji uzlabojās (84,1 % salīdzinājumā ar 78 % 2017. gadā) un šobrīd pārsniedz ES vidējo rādītāju — 81,6 %.

3. attēls. *STEM* studijas beigušo sadalījums pēc studiju nozares, 2017. gads

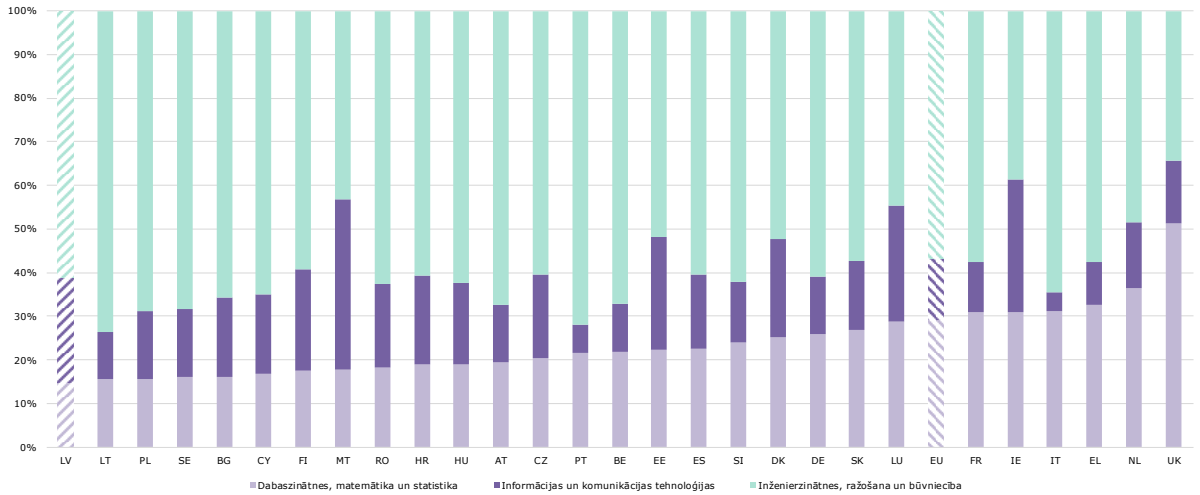

Avots: *Eurostat*, *UOE*. Tiešsaistes datu kods: educ_uoe_grad02

Jaunā valdība ir apņēmusies uzlabot augstākās izglītības kvalitāti un iekļautību. Tas nozīmē lielāku atbalstu studentiem, kam vajadzīga palīdzība, un apņemšanos nodrošināt finansiālu atbalstu trīs pīlāru finansēšanas modelim, kas ieviests 2015. gadā. Plānotie pasākumi ietver digitalizāciju augstākās izglītības jomā, starptautiskās sadarbības uzlabošanu, akadēmiskās karjeras politikas pārskatīšanu un ārvalstu mācībspēku pieņemšanas darbā vienkāršošanu. Kā galvenais uzdevums valdības darba programmā ir noteikts vismaz vienas Latvijas universitātes iekļaušana pasaules 500 labāko universitāšu sarakstā. Tajā ir minēta arī apņemšanās turpināt mazināt augstākās izglītības programmu sadrumstalotību. Finansēšanas prioritātes, ko Izglītības ministrija iesniegusi valdībai apstiprināšanai 2019. gadam, ietver ikgadējā finansējuma pieaugumu studiju programmām un citiem ar kvalitāti saistītiem ieguldījumiem valsts finansētās augstākās izglītības iestādēs. Viena no Izglītības ministrijas ierosinātajām finansēšanas prioritātēm ir finansējums no modeļa otrā un trešā pīlāra, kas ietver uz rezultātiem balstīta finansējuma un inovācijām un attīstībai paredzēta finansējuma piešķiršanu augstākās izglītības iestādēm.

2019. gada 1. janvārī stājās spēkā jauni noteikumi par augstākās izglītības studiju programmu licencēšanu un akreditāciju. Šie noteikumi ļauj augstākās izglītības iestādēm izvēlēties aģentūru, kas novērtēs to piedāvāto "studiju virzienu" kvalitāti[16]. Šo kvalitātes novērtēšanu var nodrošināt valsts aģentūra, Akadēmiskās informācijas centrs vai arī kāda cita aģentūra, kas iekļauta Eiropas kvalitātes nodrošināšanas reģistrā.

Ar ES fondu atbalstu ir plānots veikt jaunus pasākumus, lai samazinātu augstākās izglītības sistēmas sadrumstalotību un izstrādātu kvalitatīvākas studiju programmas. Lai gan šis ir solis pareizajā virzienā, tomēr ir jāmeklē iespējas motivēt augstākās izglītības iestādes samazināt programmu mērogu un skaitu, cenšoties piesaistīt studentus. Kopumā pētniecībai pieejamais finansējuma apjoms valstī joprojām ir neliels, un uz rezultātiem balstīta finansējuma pieejamība augstākās izglītības iestādēm ir visai ierobežota. Reformu izdošanās lielā mērā būs atkarīga no tā, vai akadēmiskajiem pētījumiem būs pieejams lielāks resursu apjoms, kā arī no valdības aģentūras, kas atbildīga par studiju programmu akreditāciju, spējas veikt augstākās izglītības iestāžu sniegtās kvalitātes rūpīgu novērtējumu. Būtiski svarīgi būs vairāki faktori, tostarp izstrādājamo jauno augstākās izglītības programmu kvalitāte un kvalificētu mācībspēku pieejamība. Tā kā pētniecībai pieejamais finansējuma apjoms joprojām ir neliels un uz rezultātiem balstīta finansējuma apjoms augstākās izglītības iestādēm ir ierobežots, var būt vajadzīgi papildu pasākumi (piemēram, stingrāks kvalitātes nodrošināšanas mehānisms izmantošanai augstākās izglītības

[16] "Studiju virziens" var ietvert vairākas programmas.

iestāžu nākamās akreditācijas laikā), lai panāktu patiesus augstākās izglītības programmu kvalitātes uzlabojumus.

7. Profesionālās izglītības un apmācības modernizācija

PIA programmās uzņemto personu skaits palielinās, taču joprojām ir mazāks nekā ES. 2017. gadā Latvijā gandrīz 9000 jaunu skolēnu uzsāka mācības formālajās PIA programmās — par 13 % vairāk nekā 2016. gadā. Arī kopējais vidusskolas līmeņa PIA programmās uzņemto personu skaits Latvijā 2017. gadā nedaudz palielinājās, 38,6 % šajā posmā uzņemto skolēnu apgūstot profesionālās izglītības programmas. Taču šis rādītājs joprojām ir zemāks nekā ES vidējais rādītājs — 47,8 %. PIA programmu skolēniem bija iespējas iegūt vismaz nelielu praktiskā darba pieredzi, jo lielākā daļa šo izglītības programmu ietver arī praktiska darba elementus[17]. PIA programmas nesen absolvējušo personu nodarbināmības līmenis 2018. gadā ievērojami palielinājās, sasniedzot 75,8 % salīdzinājumā ar 69,1 % 2017. gadā, taču joprojām bija zemāks nekā ES 2018. gada vidējais rādītājs — 79,5 %[18]. Eiropas Savienības Padome 2019. gada Eiropas pusgada ietvaros ir pieņēmusi konkrēti Latvijai adresētu ieteikumu "uzlabot izglītības un apmācības (jo īpaši mazkvalificētiem darbiniekiem un darba meklētājiem paredzētās izglītības un apmācības) kvalitāti un efektivitāti, cita starpā palielinot līdzdalību profesionālajā izglītībā un apmācībā un pieaugušo izglītībā" (Eiropas Savienības Padome, 2019. gads).

Tiek īstenotas vairākas reformas un iniciatīvas, lai stiprinātu PIA sistēmu, ieskaitot mācīšanās darbvietā un māceklības iespējas. PIA mācību programmas (2016.–2021. gadam) pašreizējās reformas ietvaros 2018. gada aprīlī tika oficiāli apstiprinātas 15 nozaru kvalifikācijas sistēmas un 15 nozaru kvalifikācijas struktūras. Tās izmantojamas kā pamatnostādnes PIA programmu izstrādē un īstenošanā. Katrā sistēmā ir ietvertas profesijas, kas ir būtiskas darbību veikšanai noteiktās nozarēs, specializācijas jomas un kvalifikācijas līmeņi. 2018. gadā Latvija vairākos projektos atbalstīja mācīšanās darbvietā un māceklības pasākumu īstenošanu. Šie projekti ietvēra māceklības programmu dalībnieku pārrobežu mobilitāti, PIA skolotāju un uzņēmumu nodrošināto instruktoru profesionālās kvalifikācijas pastāvīgu paaugstināšanu un atbalstu uzņēmumiem māceklības programmu īstenošanā. Pēc uzņēmumu nodrošināto instruktoru obligātās apmācības saīsināšanas no 72 stundām uz 32 stundām Darba devēju konfederācija 2017./2018. gadā piedāvāja apmācību programmas, kas 440 instruktoriem deva iespēju strādāt ar mācekļiem savos uzņēmumos. Kopumā vairāk nekā 1000 dažādu nozaru speciālistu ir saņēmuši apmācību darbvietā, lai apgūtu minimālās pedagoģiskās prasmes darbam ar mācekļiem uzņēmumos.

Ir veikti pasākumi PIA skolotāju atbalstam. Ministru kabinets 2018. gada decembrī grozīja noteikumus, lai izlīdzinātu arodskolu un koledžu direktoru algas. Ar jauniem noteikumiem tika vienkāršotas PIA skolotāju pedagoģiskās kvalifikācijas prasības, lai atvieglotu to nozares speciālistu iesaistīšanos PIA sistēmā, kuri ir ieguvuši augstāko izglītību, bet nav apmeklējuši skolotāju apmācību.

2. izcēlums. Eiropas Sociālais fonds atbalsta nelabvēlīgā situācijā esošu grupu integrāciju, izmantojot profesionālo apmācību

Sociālās integrācijas valsts aģentūra, kas ir vienīgais profesionālu rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējs Latvijā, ir izstrādājusi pilnīgi jaunas apmācību programmas ar pielāgotu izglītības/apmācību saturu un praktiskā darba iespējām personām ar smagu invaliditāti (darbspējas zudums 60–100 % apmērā) un personām ar garīgās veselības problēmām (psihosociālām, intelektuālām vai kognitīvām). Mācību saturs ir atkarīgs no katras personas spējām un interesēm. Šai mērķa grupai šobrīd ir pieejams piecas profesionālās apmācības programmas ("Lietvedis", "Florists", "Dārzkopis", "Noliktavas darbinieks" un "Galdnieka palīgs") un 35 prasmju apguves programmas. Programmas tika izstrādātas, ņemot vērā pētījumu, kurā tika konstatēts, kādas prasmes ir pieprasītas darba tirgū un kādus uzdevumus darba devēji būtu gatavi uzticēt cilvēkiem ar invaliditāti. Visas programmas ietver praktisko apmācību/ praksi uzņēmumā, lai tādējādi uzlabotu izglītojamo nodarbināmību. Pēc profesionālās rehabilitācijas programmas pabeigšanas (8–18 mēneši) cilvēki ar smagu invaliditāti saņem viņu profesionālo

[17] Avots: *Eurostat*, *UOE*, 2017. g.
[18] Avots: *Eurostat*, 2018. gada darbaspēka apsekojums.

kvalifikāciju apliecinošu dokumentu, savukārt tie cilvēki ar garīgās veselības problēmām, kas pabeiguši prasmju apguves programmu (4–12 mēneši), saņem prasmju apguvi apliecinošu dokumentu. Apmācībās ir plānots iesaistīt 100 cilvēkus ar mērķi panākt, ka vismaz 60 no viņiem 6 mēnešu laikā pēc apmācību programmas pabeigšanas sāk strādāt, sāk meklēt darbu vai turpina izglītoties. Kopumā projektam budžetā paredzēti 1,252 miljoni EUR (1,064 miljoni EUR no ESF).

8. Pieaugušo izglītības attīstīšana

Iedzīvotāju ar zemu izglītības līmeni īpatsvars ir krietni mazāks nekā vidēji ES. Tikai samērā nelielai daļai pieaugušo (9,3 %) Latvijā ir zems kvalifikācijas līmenis salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju, kas ir 21,9 %. Turklāt nodarbinātībā iesaistīto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju īpatsvars bija 58,2 %, kas ir virs ES vidējā rādītāja — 56,8 %. Taču iespējamība, ka pieaugušie Latvijā bieži atjauninās savas zināšanas un prasmes, iesaistoties pieaugušo izglītībā, bija mazāka nekā vidēji ES. Piemēram, tikai 6,7 % pieaugušo vecumā no 25 līdz 64 gadiem Latvijā (salīdzinājumā ar 11,1 % vidēji ES) pēdējo 4 nedēļu laikā ir bijuši iesaistīti mācībās[19].

2016.–2020. gada pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešana nodrošina labākas iespējas pieaugušajiem iesaistīties apmācībā, tomēr vairāki aspekti vēl ir uzlabojami. Tika no jauna definēti galvenie pieaugušo izglītības nodrošināšanas veidi, lai tie ietvertu šādus aspektus: pamatprasmju apguves uzlabošana; atzītas kvalifikācijas iegūšana pieauguša cilvēka vecumā; pārejas uz darba tirgu atvieglošana; neformālās pieaugušo izglītības un citu valsts subsidētas izglītības veidu nodrošināšana pieaugušajiem. Kopš 2018. gada ir uzsāktas vairākas jaunas iniciatīvas, kas paredzētas bezdarbniekiem un jauniešiem, kuriem nav darba, kā arī sekmē vecāka gadagājuma cilvēku nodarbināmību un kopumā paplašina pieaugušo izglītošanās iespējas.

2018. gadā tika veikti vairāki pasākumi pieaugušo izglītības pedagogu profesionālās kvalifikācijas uzlabošanai. 2018. gadā tika pieņemti jauni noteikumi par "pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību". Tajos ir izklāstītas prasības, kas jāizpilda, lai iegūtu tiesības strādāt pedagoga profesijā. Lai gan šie noteikumi neattiecas uz neformālo pieaugušo izglītību, tie skar pieaugušo izglītības politiku plašākā mērā, nosakot, ka skolotāju izglītībā lielākā uzmanība jāpievērš individualizācijai personalizētas mācīšanās nodrošināšanai. Līdztekus šīm vispārējām prasībām, kas attiecas uz skolotājiem, ir paredzēti arī obligāti pedagoģiskās izglītības kursi darbvietā. Turklāt profesionālās izglītības un apmācības un pieaugušo izglītības jomā īstenoto valsts reformu ietvaros tika izstrādāti metodiskie norādījumi darbam ar pieaugušajiem profesionālās izglītības iestādēs.

9. Atsauces

Cedefop (dokuments izstrādes procesā). *Developments in vocational education and training policy in 2015-19: Latvia (Norises profesionālās izglītības un apmācības politikas jomā 2015.–2019. gadā: Latvija)*. *Cedefop* PIA politikas uzraudzība un analīze.

Cedefop (dokuments izstrādes procesā). *Vocational education and training in Latvia short description (Profesionālā izglītība un apmācība Latvijā. Īss apraksts)*. Luksemburga: Publikāciju birojs.

Cedefop ReferNet (2018. gads). *Latvia: sectoral qualifications frameworks support vocational education development (Latvija: nozaru kvalifikācijas sistēmas atbalsta profesionālās izglītības attīstību)*. http://www.cedefop.europa.eu/en/news-and-press/news/latvia-sectoral-qualifications-frameworks-support-vocational-education-development

Eiropas Savienības Padome (2019. gads), *Padomes ieteikums par Latvijas 2019. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2018. gada stabilitātes programmu*.

Daija, Z; Kinta, G.; Labunskis, E. (2019). *Vocational education and training in Europe: Latvia (Profesionālā izglītība un apmācība Eiropā: Latvija)*. *Cedefop ReferNet* ziņojumi par PIA Eiropā. 2018. gads. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2019/Vocational_Education_Training_Europe_Latvia_2018_Cedefop_ReferNet.pdf

Eiropas Komisija (2018. gads), *Izglītības un apmācības pārskats (2018) Latvija*. https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/document-library/education-and-training-monitor-2018-latvia-report_lv

Eiropas Komisija (2019. gads), *2019. gada ziņojums par Latviju*. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-latvia_lv.pdf

Delfi, (2019. gads), *Skolu tīkla sakārtošanai IZM piedāvā četrus reģionu blokus*, 18.4.2019. https://www.delfi.lv/news/national/politics/skolu-tikla-sakartosanai-izm-piedava-cetrus-regionu-blokus.d?id=51006251

[19] *Eurostat*, 2018. gada darbaspēka apsekojums.

Eiropas Komisija/*EACEA*/*Eurydice* (2018. gads), *Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe – 2016/17 (Skolotāju un skolu direktoru algas un piemaksas Eiropā 2016./2017. gadā)*. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/teacher_and_school_head_salaries_2016_17.pdf

ESAO (2017. gads), *Education Policy Outlook: Latvia* (Izglītības politikas pārskats: Latvija), pieejams šeit: www.oecd.org/education/policyoutlook.htm

ESAO (2019. gads), *Starptautiskā mācīšanas un mācīšanās apsekojuma (TALIS) 2018. gada rezultāti (I sējums): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners (Skolotāju un skolu vadītāju dalība mūžizglītībā), TALIS*, *OECD Publishing*, Parīze, https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en

Valsts kontrole (2018. gads) *Kā organizē un apmaksā pedagogu darbu Latvijā*. http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2018/2.4.1-6_2018/12_10_2018_ziņojums_publiskošanai.pdf

I pielikums. Galveno rādītāju avoti

Rādītājs	*Eurostat* tiešsaistes datu kods
Izglītību un apmācību priekšlaicīgi pametušie	edat_lfse_14 + edat_lfse_02
Terciārās izglītības iegūšana	edat_lfse_03 + edat_lfs_9912
Agrīnā pirmsskolas izglītība un aprūpe	educ_uoe_enra10
Nepietiekami sasniegumi lasīšanā, matemātikā, dabaszinātnēs	*ESAO (PISA)*
Neseno absolventu nodarbinātības rādītājs	edat_lfse_24
Pieaugušo dalība izglītībā	trng_lfse_03
Valsts izdevumi izglītībai kā procentuāla daļa no IKP	gov_10a_exp
Izdevumi uz vienu izglītojamo valsts un privātās iestādēs	educ_uoe_fini04
Mācību mobilitāte: – grādus ieguvušo absolventu mobilitāte – kredītpunktus ieguvušo absolventu mobilitāte	*JRC aprēķini, pamatojoties uz Eurostat/UIS/ESAO datiem*

II pielikums. Izglītības sistēmas struktūra

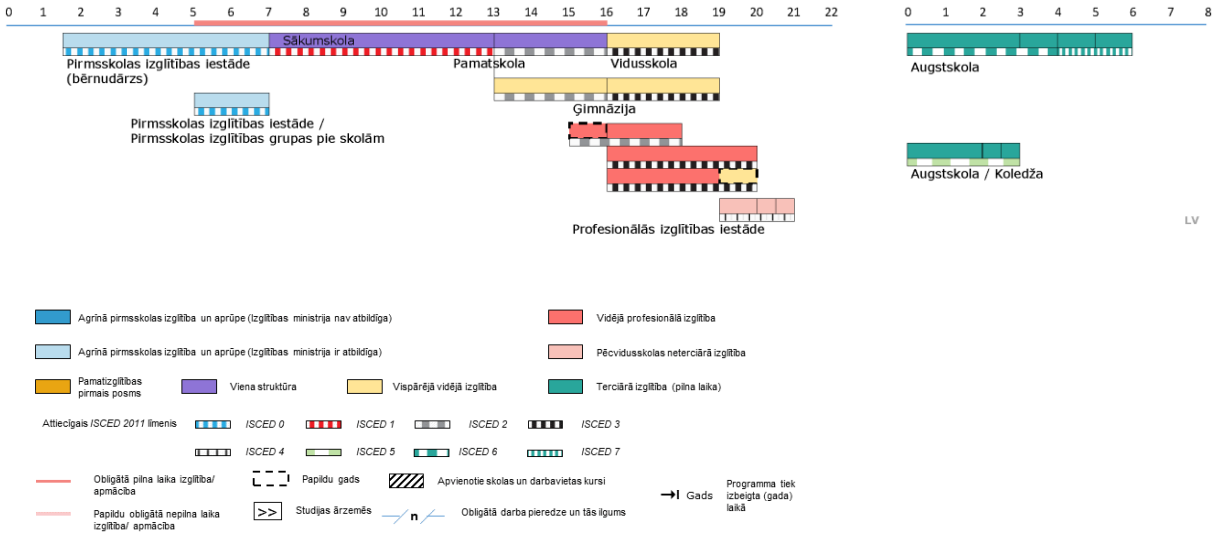

Avots: Eiropas Komisija/*EACEA*/*Eurydice*, 2018. gads. Eiropas izglītības sistēmu struktūra 2018./2019. gads: Shematiskas diagrammas. *Eurydice* Fakti un skaitļi. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

Komentārus un jautājumus par šo ziņojumu varat sūtīt uz e-pastu:
Grazia ROMANI

Grazia.Romani@ec.europa.eu
vai
EAC-UNITE-A2@ec.europa.eu

Kopsavilkums

Starpvalstu analīzes svarīgākie punkti
Valstu analīzes svarīgākie punkti

Kopsavilkums

Tiek uzskatīts, ka visu skolas vides faktoru vidū vislielākā ietekme uz skolēnu mācību rezultātiem ir skolotājiem. Vienlaikus vairāk nekā 60 %[20] publisko izdevumu izglītībā ES tiek tērēti skolotājiem. Saistībā ar jebkādiem politikas centieniem uzlabot izglītības rezultātus — vai izglītības un apmācības efektivitāti — ir ciešāk jāaplūko skolotāju nozīme un ir jāmeklē veidi, kā palīdzēt skolotājiem sasniegt teicamus rezultātus šajā sarežģītajā profesijā. Jauni secinājumi no ESAO apsekojuma TALIS sniedz vairāk informācijas par skolotājiem. Jaunākie apsekojuma dati ir izmantoti 2019. gada Izglītības un apmācības pārskatā, kas satur mērķorientētu analīzi par skolu skolotājiem ES. Jaunie secinājumi, kas iegūti no 2018. gada TALIS, ir unikāls informācijas avots par skolotāju motivāciju, mūžizglītību un karjeru, un tie var palīdzēt politikas veidotājiem atraisīt skolotāju pilno potenciālu, novēršot un risinot problēmas.

Pēc tās daļas, kura attiecas uz skolotājiem, 2019. gada pārskatā tiek analizēti pašreizējie mērķi, ko Eiropas Savienības Padome izvirzījusi Eiropas sadarbības stratēģiskās sistēmas "Izglītība un apmācība 2020" ietvaros ("ES kritēriji"). Šajā ziņojuma daļā ir izklāstīti jaunākie dati attiecībā uz dalību agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē, izglītības un apmācības priekšlaicīgu pamešanu, terciārās izglītības iegūšanu, nepietiekamiem sasniegumiem pamatprasmēs, neseno absolventu nodarbinātības rādītāju, pieaugušo izglītību un mācību mobilitāti augstākajā izglītībā. Pēc tam 2019. gada pārskatā ir izklāstīta to izglītības rādītāju analīze, kuri tiek izmantoti citās nostiprinātās vai jaunās prioritātēs, tostarp uzņēmējdarbības izglītībā, digitālajā izglītībā, daudzvalodībā. Ziņojuma noslēdzošajā sadaļā analizēti publiskie ieguldījumi izglītībā un apmācībā.

Mācību procesa centrā — skolotāji

Visā ES izglītības sistēmas saskaras ar vairākām problēmām, kuras attiecas uz skolotājiem. Vairākās valstīs jau pastāv vai drīzumā pastāvēs skolotāju trūkums visā izglītības sistēmā vai konkrētos mācību priekšmetos (parasti — zinātnē, tehnoloģijās, inženierzinātnēs un matemātikā), vai konkrētos ģeogrāfiskajos apgabalos. Ņemot vērā to skolotāju īpatsvaru, kuri ir vismaz 50 gadus veci, 23 ES valstīm, kuras piedalījās 2018. gada TALIS, nākamajos aptuveni desmit gados būs jānomaina apmēram viena trešdaļa skolotāju. Vismaz piecām ES valstīm tajā pašā laikposmā būs jāatrod aizstājēji apmēram pusei vidusskolas skolotāju (šāda situācija ir Itālijā, Bulgārijā, Lietuvā, Igaunijā, Grieķijā un Latvijā, un tas pats attiecas uz sākumskolas skolotājiem pirmajās trīs valstīs).

Veiksmīgai skolotāju nomaiņai ir nepieciešams rīkoties, lai ietekmētu galvenos faktorus, piemēram, to studentu skaitu, kuri izlēmuši uzsākt skolotāju izglītības mācības, to jauno skolotāju skaitu, kuri sāk strādāt, un to skolotāju skaitu, kuri pārtrauc darbu. Lai risinātu šo problēmu, ir nepieciešams uzlabot profesijas pievilcību un piedāvāt labus darba apstākļus ilgstošas profesionālās darbības nodrošināšanai.

Saskaņā ar apsekojuma datiem tikai 18 % pamatizglītības otrā posma skolotāju ES uzskata, ka viņu nodarbošanās sabiedrībā tiek uzskatīta par vērtīgu, turklāt viņu īpatsvars samazinās, pieaugot mācīšanas pieredzes gadu skaitam. Līdzīgā veidā vairākās ES valstīs pieredzējušāku skolotāju vidū ievērojami samazinās to skolotāju skaits, kuri joprojām izvēlētos strādāt par skolotājiem. Kopumā īpašas grūtības ir piesaistīt vīriešus skolotāja profesijai, jo īpaši sākumskolas un pirmsskolas izglītībā, kur skolotāju sieviešu īpatsvars sasniedz attiecīgi 85 % un 96 %.

[20] *EAC* ĢD aprēķins, kura pamatā ir *Eurostat* statistika par publiskajām finansēm, atsauces gads — 2017. gads (gov_10a_exp).

Skolotāju atalgojums ne vienmēr ir labs, salīdzinot ar citu līdzvērtīgi kvalificētu speciālistu atalgojumu. No tām ES valstīm, par kurām ir pieejami dati, četrās valstīs (Čehijā, Slovākijā, Itālijā un Ungārijā) skolotāji visos izglītības līmeņos nopelna mazāk nekā 80 % no tā, ko saņem citi nodarbinātie ar terciāro izglītību. Vairumā dalībvalstu sākumskolas (un jo īpaši pirmsskolas) skolotāji nopelna mazāk nekā vidusskolas skolotāji. Likumā noteiktā skolotāju alga vidējās izglītības līmenī bieži vien ir augstāka nekā pamatizglītības otrā posma līmenī.

Bieži arī trūkst skolotāju ar konkrētiem profiliem. Gandrīz 40 % ES pamatizglītības otrā posma skolu direktoru ir paziņojuši, ka tādu skolotāju trūkums, kuri māca skolēnus ar īpašām vajadzībām, viņu skolā kavē apmācību kvalitātes uzlabošanos. Direktori arī norāda, ka trūkst skolotāju, kuriem ir prasmes mācīšanā multikulturālā vai daudzvalodu vidē (visvairāk skolotāju trūkst Francijā, Itālijā un Portugālē) un prasmes apmācīt skolēnus, kuri nāk no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgas vides (visvairāk skolotāju trūkst Francijā, Itālijā un Portugālē). Otrā veida skolotāju trūkumu veicina pārmaiņas (tehnoloģijas, dažādība klasēs), un tas liecina par vajadzību uzlabot apmācību (sākotnējo un turpmāko).

Turklāt, ņemot vērā tehnoloģiskās un demogrāfiskās situācijas attīstību, skolotājiem vairāk nekā jebkad ir nepieciešamas jaunas prasmes, tostarp klasē saskaroties ar kultūras un valodu dažādību, mācot tehnoloģiski piesātinātā vidē un īstenojot uz sadarbību vērstu mācīšanas praksi. Lai gan 92 % skolotāju ziņo par regulāru profesionālās kvalifikācijas celšanu, 21 % no viņiem atzīst, ka ir nepieciešama papildu apmācība par to, kā mācīt skolēnus ar īpašām vajadzībām, 16 % ziņo par nepieciešamību pēc papildu apmācībām par informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošanu mācīšanā un aptuveni 13 % norāda uz nepieciešamību pēc papildu apmācības par skolotāja darbu daudzvalodu un multikulturālā vidē.

Pieaugoša dalība izglītībā un izglītības iegūšana: galvenie sasniegumi pēdējās desmitgades laikā

Pēdējās desmitgades laikā ES ir pieredzējusi terciārās izglītības ieguves ievērojamu pieaugumu un īstenojusi mērķi sasniegt vismaz 40 % terciārās izglītības absolventu īpatsvaru 30–34 gadus veco iedzīvotāju vidū (no 32 % īpatsvara 2009. gadā). Neraugoties uz šo pieaugumu, izglītības iegūšanā pastāv skaidras nevienlīdzības tendences. Piemēram, terciārās izglītības iegūšanas īpatsvars sieviešu vidū (45,8 %) vidēji ir augstāks nekā vīriešu vidū (35,7 %), un šī atšķirība pēdējo gadu laikā ir pastāvīgi pieaugusi. Parasti sievietes iegūst terciāro izglītību agrāk nekā vīrieši. Turklāt tie jaunieši, kuri ir dzimuši ziņotājā valstī vai citviet ES, absolvē augstskolu biežāk nekā viņu vienaudži no trešām valstīm (attiecīgi 41,0 % iepretim 35,8 %). Tomēr, pārskatot politikas pasākumus terciārās izglītības iegūšanas paplašināšanai, jāsecina, ka mazāk nekā puse ES valstu uzstāda konkrētus mērķus, lai atbalstītu nepietiekami pārstāvēto grupu, piemēram, personu ar invaliditāti, migrantu vai no nelabvēlīgas vides nākošu skolēnu, dalību augstākajā izglītībā.

Ir paplašinājies agrīnās pirmsskolas izglītības apmeklējums bērnu vidū no 4 gadu vecuma, un tagad tas ir kļuvis gandrīz universāls. Arī bērnu vidū no 3 gadu vecuma ir augsti agrīnās pirmsskolas izglītības apmeklējuma rādītāji. Tomēr, lai gan dalības rādītājs sabiedrībai kopumā ir 90 %, to bērnu grupā, kuri saskaras ar nabadzības vai sociālās izstumtības risku, tas ir tikai 77,8 %. Ir konstatēts, ka izglītības gūšana agrīnajos dzīves gados sekmē labākus mācīšanās rezultātus vēlākos dzīves gados — jo īpaši bērniem no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgas vides. Ir jārisina problēma, kā nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi izglītībai agrīnajos gados.

Kopš 2009. gadā sāka darboties ES sadarbības sistēma izglītības un apmācības jomā, ir ievērojami mazinājies to jauniešu īpatsvars, kuri pārtrauc izglītību un apmācību, neiegūstot vismaz vidējās izglītības kvalifikāciju. Tomēr ES līmenī šis process pēc 2016. gada ir apstājies. Salīdzinot 2016. un 2018. gadu, ir vērojams šā rādītāja progress lielajās valstīs, piemēram, Spānijā un Polijā, kā arī citās valstīs, piemēram, Rumānijā, Nīderlandē un Portugālē. Tomēr tam pretstatā bija negatīvā attīstība citās valstīs, piemēram, Itālijā, Zviedrijā, Dānijā, Slovākijā un Igaunijā (dilstošā secībā pēc

platības vai iedzīvotāju skaita). Turklāt pēdējo divu gadu laikā priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītāji pieauga gan to jauniešu vidū, kuri ir dzimuši ES (salīdzinot 2016. un 2017. gadu), gan starp jauniešiem, kuri ir dzimuši ārpus ES (salīdzinot 2017. un 2018. gadu). Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšana joprojām ir ES prioritāte un mērķis, jo tie, kuri pamet izglītību un apmācību pirms vidējās izglītības diploma iegūšanas, saskarsies ar grūtībām, par ko liecina zemāki nodarbinātības rādītāji un zemāki rādītāji attiecībā uz dalību pieaugušo izglītībā.

Galvenais uzdevums nākamajā desmitgadē: izglītības rezultātu uzlabošana skolās un pieaugušo dalības izglītībā paaugstināšana

Dalību izglītībā var mērīt, izmantojot datus par uzņemto audzēkņu skaitu, kvalifikācijām vai snieguma pārbaudi. Snieguma pārbaužu dati rāda, ka nesekmīgo 15 gadus veco skolēnu skaita samazināšana, lai sasniegtu ES mērķi, kas ir mazāk nekā 15 % līdz 2020. gadam[21], joprojām rada grūtības, īpaši attiecībā uz skolēniem no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgas vides. Nespēja 15 gadu vecumā būt sekmīgiem vienkāršos matemātikas, lasīšanas vai dabaszinātņu uzdevumos ietekmē indivīdu iespējas turpināt izglītību, vēlākos dzīves gados atrast un saglabāt darbu, tikt līdzi straujām tehnoloģiskām pārmaiņām un attīstīties kā sabiedrības locekļiem. No 2012. līdz 2015. gadam ES patiesībā ir atkāpusies tālāk no šā mērķa sasniegšanas. Aptuveni viena piektdaļa skolēnu ES nespēj izpildīt vienkāršus lasīšanas uzdevumus, un šis īpatsvars ir nedaudz augstāks attiecībā uz dabaszinātnēm un matemātiku (2015. gada dati). Neraugoties uz mazāk labvēlīgiem un reizēm nelabvēlīgiem apstākļiem, aptuveni ceturtdaļa to skolēnu no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgas vides, kuri ir dzimuši citā valstī, tiek uzskatīti par akadēmiski noturīgiem. Augstāku noturību cita starpā nosaka tādi individuālie faktori kā augstas gaidas attiecībā uz izglītību un klašu neatkārtošana, savukārt attālināšanās no skolas (piemēram, nodarbību neapmeklēšana un narkotisku vielu lietošana) noturību ietekmē negatīvi. Skolas līmenī skolas izvērtējumu izmantošana, skolēnu pārbaužu rezultātu sasaiste ar skolotāju sniegumu, adekvāta mācību telpu nodrošināšana un atrašanās starp skolēniem ar augstāku sociālo un ekonomisko stāvokli ir faktori, kas pozitīvi korelē ar noturību.

Gadu gaitā Eiropas Savienībā ir tikai nedaudz pieaudzis to pieaugušo īpatsvars, kuri iepriekšējo 4 nedēļu laikā pirms aptaujāšanas ir piedalījušies izglītībā: no 9,5 % 2008. gadā tas pieaudzis līdz 11,1 % 2018. gadā. Turklāt gandrīz visās ES valstīs cilvēki ar nelielu izglītības kvalifikāciju vai bez tās — proti, tie, kuriem visvairāk ir nepieciešama piekļuve izglītībai, — visretāk iesaistās izglītībā. Vecums un izglītības līmenis ietekmē pieaugušo dalību izglītībā. Jaunu pieaugušo (25–34 gadi) vidū pastāv vairāk nekā četras reizes lielāka iespējamība, ka tie iesaistīsies izglītībā, nekā 55–64 gadus veco pieaugušo vidū. Līdzīgi — terciāro izglītību ieguvušo vidū pastāv vairāk nekā četras reizes liela iespējamība, ka tie atkal sāks mācības, nekā to cilvēku vidū, kuru grāds nav augstāks par vidējās izglītības grādu.

Prasmju attīstīšana nākotnes dzīvei un nodarbinātībai

Pētījumos jau sen ir konstatēti pozitīvie rezultāti, ko sniedz iespējas mācīties ārzemēs. Pārrobežu mācību mobilitāte tiek saistīta ar mobilitāti nākotnē, augstākiem ienākumiem un zemāku bezdarba risku. Panākt, lai mācību mobilitāte kļūtu par reālu iespēju visiem, ir viens no Eiropas izglītības telpas mērķiem[22]. 2017. gadā 11,6 % augstāko izglītību ieguvušo absolventu "bija mobili", kas

[21] Dati par šo kritēriju ir iegūti no ESAO Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas aptaujas. Skolēni, kuru rezultāts ir zem 2. līmeņa, tiek uzskatīti par nesekmīgiem.

[22] 2017. gada novembrī ES vadītāji tikās Gēteborgā, lai apspriestu Eiropas sociālās dimensijas, tostarp izglītību un kultūru. Apspriežot Eiropas nākotni, Komisija izklāstīja savu redzējumu un konkrētas darbības Eiropas izglītības telpas izveidei līdz 2025. gadam. Viens no galvenajiem Eiropas izglītības telpas mērķiem ir panākt, lai mobilitāte kļūtu par reālu iespēju visiem, balstoties uz programmas "Erasmus+" un Eiropas Solidaritātes korpusa pozitīvo pieredzi un paplašinot dalību tajos, kā arī izveidojot ES studenta karti, kas piedāvātu jaunu, ērti lietojamu veidu, kā uzglabāt informāciju par cilvēka akadēmiskajiem sasniegumiem. Citi pasākumi mobilitātes sekmēšanai Eiropas izglītības zonas ietvaros ietver jaunu procesu uzsākšanu, lai nodrošinātu diplomu savstarpēju atzīšanu, valodu apguves uzlabošanu, Eiropas augstskolu tīkla izveidi un skolotāju un viņu mobilitātes veicināšanu.

nozīmē, ka viņi daļu laika vai visu studiju laiku mācījās ārzemēs. Aptuveni 8 % no viņiem atradās ārzemēs uz īsu laikposmu, savukārt 3,6 % ārzemēs ieguva grādu. Programma "Erasmus+" atbalstīja aptuveni pusi no visiem īstermiņa studiju periodiem, kurus ārzemēs aizvadīja ES absolventi. Kopumā augsts mobilo absolventu īpatsvars ir Luksemburgā, Kiprā, Nīderlandē un Somijā (dilstošā secībā). Ienākošo mobilitāti — to studentu daudzumu, kuri ierodas valstī uz mācību laiku, — var uzskatīt par izglītības sistēmas pievilcības rādītāju. Attiecībā uz šo rādītāju līdere ir Apvienotā Karaliste — gan no citām valstīm iebraukušo absolventu skaita, gan absolūto rādītāju ziņā.

Pastāv vairākas svarīgas kompetences (kompetence ir zināšanu, prasmju un attieksmes apvienojums), kas var paplašināt cilvēka dzīves iespējas un atvieglot pāreju uz darba tirgu, kā arī uzlabot darba iespējas karjeras laikā. Piemēram, dalība uzņēmējdarbības izglītībā par vidēji 35 % paaugstina iespējamību, ka persona vēlākos dzīves gados iesaistās uzņēmējdarbībā. No šiem 35 % 7 procentpunktu pieaugumu rada uzlabots dalībnieku pašu vērtējums par savām uzņēmējdarbības prasmēm. Taču saskaņā ar pieejamajiem datiem dalība uzņēmējdarbības izglītībā ES pārsvarā ir fakultatīva, un vienīgi dažās valstīs tā ir obligāta.

Turklāt digitālo tehnoloģiju potenciālu izglītības prakšu uzlabošanā aizkavē problēmas, ar kurām joprojām saskaras izglītības sistēmas. Lai veiksmīgi izietu digitālo pārveidi, skolām ir jāatbalsta skolotāju digitālās prasmes, kas izmantojamas pedagoģijā, jāizstrādā inovatīvas pedagoģiskās pieejas un jānodrošina digitālais aprīkojums, kā arī labāka savienotība. Ir jānodrošina spēju veidošana, lai izglītojamie, skolotāji, skolas un skolu sistēmas varētu izmantot digitālo novērtēšanu.

Turklāt vairāku valodu pārvaldīšana var uzlabot indivīdu nodarbinātības iespējas. Kopumā Eiropā laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam to skolēnu skaits, kuri piedalījās obligātās valodu apmācībās, ir audzis gan pamatskolas, gan vidusskolas izglītībā. Runājot par pamatskolām — 2014. gadā 83,7 % pamatskolas skolēnu apguva vismaz vienu svešvalodu iepretim 67,3 % gandrīz desmit gadus iepriekš. Pamatizglītības otrajā posmā 2015. gadā 59 % skolēnu apguva divas valodas; salīdzinājumam — 2005. gadā šis rādītājs bija 46,7 %.

Pēc zemākā rādītāja sasniegšanas 2013. gadā (75,4 %) neseno absolventu nodarbinātības īpatsvars ES ir nepārtraukti paaugstinājies. 2018. gada īpatsvars 81,6 % apmērā tuvojas pirmskrīzes līmenim 2008. gadā — 82 %. Taču dažas valstis joprojām saskaras ar krīzes radīto ietekmi uz neseno absolventu nodarbināmību — īpaši Grieķijā un Itālijā, kur neseno absolventu nodarbinātības īpatsvars ir aptuveni 55 %. Salīdzinot ar vidusskolas absolventiem, kuriem ir profesionālā kvalifikācija, tiem, kuriem ir vispārējās ievirzes kvalifikācija, ir grūtāka pāreja uz darba tirgu (66,3 % un 79,5 %) . Terciārās izglītības absolventu nodarbinātības rādītājs 2018. gadā bija 85,5 %.

Publiskie ieguldījumi izglītības jomā

2017. gadā ES dalībvalstis ieguldīja vidēji 4,6 % sava iekšzemes kopprodukta (IKP) izglītības sistēmās. Šis īpatsvars pēdējo dažu gadu laikā ir nedaudz, taču pastāvīgi samazinājies no 4,9 % īpatsvara 2014. gadā. Vidēji ES valstis tērē aptuveni vienu trešdaļu savu izglītībai novirzīto publisko izdevumu pirmsskolas un sākumskolas izglītībā, 41 % — vidusskolas izglītībā un 15 % — terciārajā izglītībā. Salīdzinot dažādus izglītības līmeņus — faktiskie izdevumi par vidusskolas un pēcvidusskolas izglītību ir samazinājušies (-1,3 % no 2016. līdz 2017. gadam), bet ir pieauguši izdevumi pirmsskolas un sākumskolas izglītībai (+1,4 %), kā arī terciārajai izglītībai (+1,7 %).

Līdz šim tendences izdevumiem izglītības jomā ir lielākoties bijušas neatkarīgas no demogrāfiskās attīstības, lai gan daļējs izņēmums ir izdevumi terciārajā izglītībā. Tā kā daudzās ES valstīs tiek prognozēta skolas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, pat ar regulāriem ieguldījumiem izglītībā, visticamāk, pieaugs izmaksas par vienu skolēnu.

Valstu kopsavilkumi

Apvienotā Karaliste

Tiek pieliktas pūles, lai novērstu to, ka daudzi skolotāji pamet šo profesiju. Anglijā pieaug valsts skolu skaits, taču daudzas no tām saskaras ar finansiālu spiedienu. *Brexit* radītās sekas attiecībā uz augstāko izglītību Apvienotajā Karalistē nav skaidras, taču būs nepieciešama politiska reakcija, lai risinātu iespējamo ES izpētes finansējuma zaudēšanu un studentu pieplūduma samazināšanos. Anglijā notiekošo vidējās PIA reformu ietvaros tiks ieviestas jaunas kvalifikācijas.

Austrija

Lai izvairītos no skolotāju trūkuma, Austrijai ir jāpiesaista pietiekami daudz studentu sākotnējā skolotāju izglītībā un jāuzlabo profesionālās izaugsmes turpināšana. Ieguldījumu augstākajā izglītībā mērķis ir uzlabot mācību vidi. Digitālo prasmju uzlabošana ir izglītības un apmācības sistēmas prioritāte. Nesen iesākto reformu pārtraukšana var vājināt centienus integrēt skolēnus ar migrantu izcelsmi un uzlabot izglītības rezultātus tiem skolēniem, kuri nāk no sociāli nelabvēlīgas vides.

Beļģija

Flāmu kopiena (BE fl) no 2019. gada septembra īstenos reformas visos izglītības līmeņos, tostarp duālajā izglītībā. Franču kopiena (BE fr) arī īstenos skolu reformas, vispirms veicot izmaiņas pārvaldē, pēc tam — ieviešot jaunu, paplašinātu kopējo mācību programmu un no 2020. gada septembra reformējot skolotāju sākotnējo izglītību. Izdevumi izglītības jomā Beļģijā ir vieni no augstākajiem ES, taču izglītības rezultāti ir salīdzinoši zemi, kas liecina par nepieciešamību paaugstināt lietderību un efektivitāti. Lai mazinātu nevienlīdzību un uzlabotu rezultātus, skolotājiem ir nepieciešams vairāk atbalsta daudzveidības pārvaldīšanai klasē. Terciārās izglītības iegūšanas līmenis ir augsts, taču joprojām pastāv atšķirības reģionu un grupu starpā.

Bulgārija

Izglītības un apmācības sistēmas modernizācija turpinās, tomēr problēmas joprojām sagādā kvalitāte, atbilstība darba tirgum un iekļautība. Demogrāfiskās tendences un pieaugošais prasmju trūkums liecina, ka Bulgārijai ir vairāk jāiegulda tās pašreizējā un nākotnes darbaspēka prasmju attīstībā. Vajadzība profesionāli pilnveidot un pārkvalificēt pieaugušos iedzīvotājus ir augsta, taču dalība pieaugušo izglītībā ir zema. Skolotāja profesijas prestižs ir zems, un skolotāju darbaspēks noveco. Lai sekmētu profesijas pievilcību, tiek paaugstinātas algas. Ir veiktas darbības, kas palīdz paaugstināt profesionālās izglītības un apmācības (PIA) atbilstību darba tirgum.

Čehija

Čehija joprojām turpina uzlabot profesionālās izglītības un apmācības atbilstību darba tirgus vajadzībām. Iestādes efektīvi izmanto ES fondus, lai īstenotu reformas. Iekļaujoša izglītība progresē, taču uz romiem vērsti pasākumi joprojām ir ierobežoti. Skolotāja profesijas pievilcība joprojām ir zema.

Dānija

Pārmaiņas augstākajā izglītībā padara to elastīgāku un atbilstošāku darba tirgum, taču joprojām saglabājas nepieciešamība pēc lielāka skaita STEM programmu absolventu. Māceklības programmu skaits ir pieaudzis, un ir veikti pasākumi, lai veicinātu pieaugušo izglītību. Izglītības jomas izdevumu samazināšana ietekmē skolas un augstskolas. Pastāv būtiskas vietēja mēroga atšķirības izglītības rezultātos jauniešu ar migrantu izcelsmi vidū.

Francija

Turpinās darbs pie izglītības rezultātu uzlabošanas un nevienlīdzības mazināšanas, atbalstot skolotājus un finansējot pasākumus. Ar jaunu likumu par izglītību ir pagarināts obligātās izglītības un apmācības ilgums — tagad tā ir obligāta vecumā no 3 līdz 18 gadiem. Iestādes saskaras ar problēmām, ko rada straujais reformu temps kopā ar vajadzību apspriesties ar ieinteresētajām personām, lai nodrošinātu labu līdzatbildību un optimālu ietekmi. Profesionālās izglītības un apmācības reformu īstenošana rit pilnā sparā.

Grieķija

Skolotāja profesija Grieķijā ir ļoti pievilcīga, taču trūkst iespēju un stimulu profesionalitātes uzlabošanai. Izdevumi izglītības jomā ir zemāki nekā vairumā ES valstu un tiek lielākoties izlietoti algās. Priekšlaicīga mācību pārtraukšana joprojām kļūst retāka, īpaši lauku apvidos. Darba atrašana pēc izglītības iegūšanas joprojām ir apgrūtināta, tostarp augsti kvalificētu personu vidū. Tiek ieviesti pasākumi, lai apkarotu intelektuālā darbaspēka — terciārās izglītības absolventu — aizplūšanu, taču Grieķijas augstskolu internacionalizācija nav pietiekami attīstīta.

Horvātija

Notiek mācību programmas reformas izmēģināšana un vērienīga gatavošanās pilnīgai reformas īstenošanai. Notiek reformas profesionālās izglītības un apmācības (PIA) jomā. Dalību agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē kavē skolotāju un vietu trūkums. Plāni pagarināt ļoti īso vidējo apmācību laiku varētu palīdzēt uzlabot zemos izglītības rezultātus.

Igaunija

Igaunija izstrādā izglītības stratēģiju 2021.–2035. gadam, kuras mērķis ir ieviest pakāpeniskas pārmaiņas sistēmā, lai reaģētu uz izmaiņām darba tirgū un sabiedrībā. Demogrāfijas tendenču dēļ, kā arī tādēļ, ka izglītības un apmācības sistēma nepietiekami reaģē uz darba tirgus vajadzībām, prasmju piedāvājuma saskaņošana ar darbaspēka pieprasījumu joprojām ir problēma. Skolotāju novecošana apvienojumā ar zemo skolotāja profesijas pievilcību ir ilgtermiņa problēma, kas apdraud izglītības sistēmas darbību. Dalība pieaugušo izglītībā ir sasniegusi rekordaugstu rādītāju, taču vajadzība pēc profesionālās pilnveides un pārkvalificēšanas joprojām ir augsta.

Īrija

Īrijai ir stipra sistēma augsti kvalificētu skolotāju nodrošināšanai un turpmāki plāni radušos vajadzību — tostarp skolotāju trūkuma — risināšanai. Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītāji turpina samazināties, un dalību agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē veicinās jaunas valsts shēmas. Neraugoties uz publisko izglītības izdevumu pieaugumu, ieguldījumi augstākajā izglītībā atpaliek no pieaugošā izglītojamo skaita. Īrija īsteno iniciatīvas, kuru mērķis ir profesionālā pilnveide un lielāka pieaugošo dalība izglītībā un apmācībā, taču mazkvalificētu pieaugušo īpatsvars iedzīvotāju vidū joprojām ir ievērojams.

Itālija

Itālijas ieguldījums izglītībā — īpaši augstākajā izglītībā — ir krietni zemāks par vidējiem ES rādītājiem. To skolotāju īpatsvars, kuri ir apmierināti ar savu darbu, ir viens no augstākajiem ES, taču tikai neliela daļa uzskata, ka viņu profesija tiek augstu vērtēta. Obligāta mācīšanās darbavietā profesionālās izglītības un apmācības ietvaros varētu palīdzēt nodrošināt praktikantu strukturizētāku apmācību un atvieglot pāreju no izglītības uz darbu. Terciārās izglītības iegūšanas līmenis ir zems, un pāreja no izglītības uz darbu joprojām ir apgrūtināta — pat augsti kvalificētām personām.

Kipra

Skolotāja profesija ir ļoti pievilcīga. Reformas tās pilnveidošanai ir daudzsološas, taču tām ir jābūt ilgtspējīgām un plašākām. Tiek īstenotas reformas, lai veicinātu kvalitatīvu publisko agrīno

pirmsskolas izglītību un aprūpi. Taču pirmsskolas izglītībai nav pietiekama nodrošinājuma. Terciārās izglītības iegūšanas rādītāji ir turpinājuši augt, taču problemātiska joprojām ir prasmju nepietiekama izmantošana, ņemot vērā Kipras darba tirgus specifiskās iezīmes. Ir veikti pasākumi, lai uzlabotu profesionālo izglītību un apmācību un pieaugušo izglītību, taču abu nozaru pievilcība un dalība tajās joprojām ir zema.

Latvija

Latvija jau ir sasniegusi un pārsniegusi mērķus izglītības jomā, kas izvirzīti stratēģijā "Eiropa 2020". Latvijai būtu jāpanāk mācīšanās rezultātu uzlabošanās, izvēršot jauno uz kompetencēm balstīto mācību programmu, nodrošinot labāku individuālu pieeju riska grupu skolēniem un atbalstu tādu skolēnu iekļaušanai izglītībā, kuriem ir īpašas vajadzības izglītības jomā. Profesionālās izglītības un apmācības (PIA) programmās uzņemto personu skaits palielinās, un palielinās arī PIA absolventu nodarbinātības līmenis, lai gan abi minētie rādītāji joprojām ir zemāki par ES vidējiem rādītājiem. Augstākās izglītības jomā būtu vēlama pakāpeniska ieguldījumu palielināšana un pārmaiņas kvalitātes nodrošināšanā, taču šī joma joprojām ir sadrumstalota, un tās konkurētspēja starptautiskā līmenī ir zema.

Lietuva

Pašreizējās izglītojamo un skolotāju skaita tendences liecina par nepieciešamību pēc visaptverošas stratēģijas skolotāju piedāvājuma un pieprasījuma pārvaldīšanai. Svarīgāko kompetenču un atbilstošo prasmju uzlabošana joprojām ir prioritāte visos līmeņos. Turpmāka uzraudzības un izvērtēšanas sistēmu attīstīšana var palīdzēt uzlabot izglītības un apmācības kvalitāti. Ir ieviesti pasākumi, lai paaugstinātu izglītības sistēmas vispārējo lietderību, taču ir jāturpina darbs, lai nodrošinātu to īstenošanu. Trūkst politikas pasākumu, kas risinātu zemo dalību pieaugušo izglītībā.

Luksemburga

2018. gadā elastīgākas pieteikšanās prasības pirmsskolas un sākumskolas skolotāju amatu konkursos piesaistīja vairāk kandidātu. Skolēnu rezultātus spēcīgi ietekmē viņu spēja piemēroties trīsvalodu sistēmai. Reforma attiecībā uz orientācijas procesu pēc sākumskolas beigšanas, iespējams, ir apturējusi tendenci, kuras rezultātā daudzi skolēni tika novirzīti uz vidusskolas izglītības zemāko līmeni. Nodarbinātības rādītāji neseno absolventu vidū no visu veidu izglītības iestādēm ievērojami pārsniedz ES vidējos rādītājus.

Malta

Notiek darbs, lai uzlabotu mācīšanas kvalitāti un profesijas pievilcību. Galvenie uzdevumi ir ieguldījumu izglītības jomā kvalitātes uzlabošana un uzraudzības un novērtēšanas attīstīšana. Paaugstināta dalība agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē un jaunā vidusskolas sistēma varētu palīdzēt mazināt tādu skolēnu skaitu, kas priekšlaicīgi pamet mācības. Lai arī dalība terciārajā izglītībā pieaug, tās atbilstība darba tirgum joprojām ir problemātiska.

Nīderlande

Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītājs ir zem "Eiropa 2020" valsts mērķa, taču tas ir nedaudz paaugstinājies. Nīderlande saskaras ar pieaugošu skolotāju trūkumu gan sākumskolas, gan vidusskolas izglītībā. 2019.–2022. gada vienošanās par kvalitāti ir vērstas uz profesionālās izglītības un apmācības kvalitātes uzlabošanu. Nīderlandes terciārā izglītība piesaista arvien vairāk ārvalstu studentu.

Polija

Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītāji turpina samazināties, un dalība agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē starp bērniem, kas ir jaunāki par 3 gadiem, joprojām ir zema. Ir uzsākta augstākās izglītības reforma, ieviešot būtiskas pārmaiņas augstākās izglītības iestāžu darbībā. 2017. gada skolu sistēmas pārmaiņu īstenošana ir radījusi organizatoriskas, finansiālas un ar mācību programmām saistītas grūtības. Papildu problēmas ir saistītas ar skolotāju atalgojumu,

pieaugošo trūkumu un sākotnējo un turpmāko apmācību. Dalība pieaugušo izglītībā joprojām ir zema.

Portugāle

Skolotājus apmierina viņu darbs, taču problēmas joprojām rada skolotāju novecošana un augstais nepastāvīgā personāla īpatsvars, kā arī profesionālās attīstības uzsākšana un turpināšana. Nav pietiekamu ieguldījumu infrastruktūras uzlabošanai — īpaši agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes jomā lielpilsētu teritorijās. Reģionālo izglītības rezultātu atšķirību, klašu atkārtošanas un priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītāji uzlabojas. Terciārās izglītības iegūšanas rādītāji ir palielinājušies, taču uzņēmumu pieprasījums pēc IKT speciālistiem pārsniedz piedāvājumu. Pastāv ievērojams mazkvalificētu pieaugušo īpatsvars, taču dalības pieaugušo izglītībā rādītāji joprojām ir zemi.

Rumānija

Ir ierosinātas konkrētas idejas ievērojamai izglītības un apmācības sistēmas reformai. Ir jāveic skaidras darbības, lai reformu īstenotu. Salīdzinot ar ES, publiskie izdevumi izglītības jomā ir zemi, lai gan nozares vajadzības pēc ieguldījumiem ir augstas. Jebkādai ievērojamai reformai, visticamāk, būs nepieciešams papildu finansējums, kas ir saistīts ar stingrākiem efektivitātes un taisnīguma mehānismiem. Kvalitāti un taisnīgumu var palīdzēt uzlabot labāks atbalsts skolotājiem, īpaši sākotnējās skolotāju izglītības pārveide un atbalsts profesionālās izaugsmes turpināšanai. Ir īstenoti centieni, lai paplašinātu duālo izglītību. Dalība pieaugušo izglītībā joprojām ir zema, neraugoties uz augsto nepieciešamību pēc profesionālas pilnveides un pārkvalificēšanas.

Slovākija

Slovākijā tiek uzlabota agrīnā pirmsskolas izglītība un aprūpe, kas ir īpaši pozitīvi attiecībā uz bērniem no trūcīgām ģimenēm. Slovākija īsteno stratēģiskāku pieeju mūžizglītībā, profesionālajā pilnveidē un pārkvalificēšanā. Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītājs turpina palielināties kopš 2010. gada, tuvojoties 14 % Slovākijas austrumu reģionos. Nav pietiekamu ieguldījumu izglītības un apmācības jomā, un tas atspoguļojas joprojām zemajās skolotāju algās, neraugoties uz neseniem paaugstinājumiem.

Slovēnija

Uzņemšana agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes iestādēs tuvojas ES kritērijam. To Slovēnijas vidējās izglītības skolēnu īpatsvars, kuri ir uzņemti profesionālajā izglītībā un apmācībā, ir viens no augstākajiem ES, un šo absolventu nodarbinātības rādītājs ir augsts. Ir pietiekami daudz skolotāju jaunpienācēju, taču liels skaits skolotāju tuvojas pensijas vecumam, un noteiktās kategorijās jau pastāv viņu trūkums. Terciārās izglītības iegūšanas rādītāji ir augsti, taču atšķirības starp sievietēm un vīriešiem un valstī dzimušiem un ārvalstīs dzimušiem iedzīvotājiem ir ievērojamas.

Somija

Lai gan skolotāja profesija ir prestiža un pievilcīga, pastāv skolotāju trūkums bērnudārzu un iekļaujošajā izglītībā. Bijis vērojams neliels izglītības nevienlīdzības pieaugums, un ir samazinājušies izdevumi izglītības jomā. Jauno politikas pasākumu mērķis ir uzlabot augstākās izglītības kvalitāti, efektivitāti un internacionalizāciju. Pieprasījums pēc informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) nozares absolventiem ir augsts un grūti apmierināms. Notiek profesionālās izglītības un apmācības reformas īstenošana, un tiek plānotas reformas pieaugušo izglītības sekmēšanai.

Spānija

Skolotāja profesija ir pievilcīga, taču darba apstākļi atšķiras atkarībā no reģiona, kā arī valsts un privātās izglītības sistēmu starpā. Privāti izdevumi izglītības jomā ir ievērojami, savukārt publiski izdevumi, salīdzinot ar IKP, ir statiski. Plānotās reformas politiskās nedrošības dēļ ir palēninātas. Tiek modernizēta profesionālā izglītība un apmācība. Pieaugušo dalība izglītībā lēnām palielinās.

Ungārija

Neseni pasākumi ir cēluši agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes personāla kvalifikācijas līmeni. Ir stiprināti pasākumi, lai mazinātu snieguma atšķirības skolēnu starpā. Uzņemšanas nosacījumi augstākās izglītības iestādēs ir kļuvuši stingrāki. Jaunās vidēja termiņa stratēģijas mērķis ir modernizēt profesionālo izglītību un apmācību un pieaugušo izglītību.

Vācija

Vācija ir paziņojusi, ka nākamajā desmitgadē veiks ievērojamus ieguldījumus digitalizācijā, augstākajā izglītībā un pētniecībā, kā arī skolu izglītībā. Vācija gatavojas fundamentālām darbaspēka prasmju pārmaiņām, īstenojot digitālas iniciatīvas un pārorientējot pieaugušo izglītības sistēmu. Izglītības jomā strādājošie noveco, un Vācija saskaras ar grūtībām nomainīt lielu skaitu skolotāju. Jaunieši no sociāli un ekonomiski nelabvēlīgas vides un/vai ar migrantu izcelsmi joprojām atpaliek izglītības iegūšanā.

Zviedrija

Terciārās izglītības iegūšanas un absolventu nodarbinātības rādītāji ir augsti. Iedzīvotāju digitālās prasmes ir vienas no labākajām Eiropas Savienībā. Pastāv būtisks skolotāju trūkums, un daudziem skolotājiem trūkst formālas kvalifikācijas. Nopietnas un pieaugošas bažas rada skolu segregācija un nevienlīdzība.

KĀ ATRAST INFORMĀCIJU PAR ES

Internetā

Informācija par Eiropas Savienību visās oficiālajās ES valodās ir pieejama portālā *Europa*: https://europa.eu/european-union/index_lv

ES publikācijas

ES bezmaksas un maksas publikācijas varat lejupielādēt vai pasūtīt šeit: https://publications.europa.eu/lv/publications. Vairākus bezmaksas publikāciju eksemplārus varat saņemt, sazinoties ar *Europe Direct* vai tuvāko informācijas centru (sk. https://europa.eu/european-union/contact_lv)..

NC-AN-18-018-LV-N

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs

ISBN 978-92-79-89830-3